

ՏԱՂԱՐԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐՆԵՑԻ

Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Զեռադրատան թ. 1844 ձեռագիրը կրօնական ժողովածոյ մըն է, ընդօրինակուած եւ ստացուած Մեարոպ Արեղայ Սկիւտարցիէ, Երուսաղէմ, չորք 1812ին: Էջ 91—129 կը պարունակէ Յովհաննէս Կարնեցիի տաղերը, թիւով քսանեօթ, նուիրուած Երուսաղէմի եւ շրջակայքի սրբատեղիներուն: Անոնց մէկ մասը գրուած է հայկական 1254 (= 1805) թուականին, երբ Կարնեցի այցելած է Երուսաղէմ, իսկ մնացեալ մասը՝ Կարին վերագարձին: Թիւ 1844 ձեռագրին գրիչը ընդօրինակութիւնը կատարած է 1808ին հեղինակին իսկ սրբագրած եւ դառաւորած մէկ օրինակին վրայէն: Թիւ 1844 ձեռագիրը մանրամասնօրէն նկարագրած է Նորայր Եպս. Պողոսեան («Մայր Յուցակ Զեռադրաց Սրբոց Յակոբեանց», հատոր 2, Երուսաղէմ, Տպ. Սր. Յակոբեանց, 1972, էջ 222—226):

Յովհաննէս Կարնեցիի մասին ամենէն լայրջ եւ ամբողջական ուսումնասիրութիւնը կատարած է Շուշանիկ Նաւարեան, որ հրատարակած է նաեւ բանաստեղծին տաղերը («Յովհաննէս Կարնեցի — Տաղարան», Երևան, Հայկական ՍՍՌ ԳԱ հրատարակչութիւն, 1962, 150 էջ): Այդ հատորին մէջ ներկայացուած են Կարնեցիի տաղերէն նմուշներ՝ «սիրային տաղեր, քառականեր, հայտատու—թուրքերէն երգերի վտիպարութիւններ եւ կամ թարգմանութիւններ»: Իսկ հետինական սրբաձեւան — վկայարանական ստեղծագործութիւնները արդէն հրատարակուած ըլլալով (Յ. Մանանդեանի եւ Հ. Աճառեանի «Հայոց Նոր Վկաները» աշխատութեան մէջ, 1903ին), տեղ չեն գտած հատորին մէջ:

Սակայն, ինչպէս վերի պարբերութենէն կ'երևի, 1962ի հրատարակութիւնը նոյնիսկ նմուշ մը չի տար Կարնեցիի կրօնական տաղերէն, որոնց համար Նաղարեան կը գրէ. «... (հոգեւոր տաղերը) անկեանք գաղափարներ ունենալու հետ մէկտեղ, տաղատուկ են, ծանրաշունչ եւ դուրի սիրուի երգերի համից ու հոտից» (նշուած աշխատութիւն, էջ 38): Ինչ ալ խորհինք կրօնական տաղերու բովանդակութեան բաց մանասանդ արուեստին մասին, անոնք Կարնեցիի դրական ժառանգութեան անբաժանելի մէկ մասը կը կառնեն եւ այս մտածումով է որ հրատարակութեան կու տամ Սուրբ Երկրի սրբատեղիներուն նուիրուած եւ Զեռադրատան մէջ գտնուող քանդակ տաղերը, յուսալով որ Յովհաննէս Կարնեցիի բոլոր տաղերուն ամբողջական հրատարակութիւնը կը կատարուի Հայտատանի մէջ:

ԱՐՄՅ ԳՍԼԱՅՃԵԱՆ

ՏԱՂԱՐԱՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՔԱՂՅ ԵՒ ՅԱՄԵՂ ԵՂԱՆԱԿԱԻ

Շարահիւսեալ յումեմնէ ամեմանուաստ մօտարէ յօհաննիսէ Կարնեցոյ՝ իբր գովասանութիւն ի վերայ փրկագործ տնօրինական Սրբազնասուրբ Տեղեացն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ ի սուրբ փաղափն երուսաղէմ: Զմի ֆանիսն ի գոլն իւր անդ ի 1254 թուոջն ասացեալ. եւ գայլսն յետոյ: Իսկ եւ վասն կարգքերելոյ զքառն (ըստ Ասորոց եւ ըստ Արաբացոց բարբառոյն) հէննէ ոշանագծեալ զանուն իւր՝ այն ինքն է յօհաննէս:

Ի գոյն զանագան երգոց՝ շարադրեցելոց ի վսեմափայլ Արանց իմաստնոց. եւս եւ յինքնէ վաղու ասացեալ Տաղից՝ որոց եւ րգոյնսն՝ առեալ գոլով ի պէս պէս համեղագոյն Պէտտէ կոչեցեալ խաղից, որպէս տեսանի ի վերնագիրսն յիւրաֆանչիւր տաղից. եւ թուականն ի վերջին տունսն:

Աշխատասիրեալ ի փառս Ամեմագթած Մարդասէր փրկչին մերոյ քրիստոսի աստուծոյ, եւ ի սէր կենսաբուր Տնօրինական սուրբ տեղեացն. և մանաւանդ ի հոգեւոր սփոփումն զուարճութեան սրբի իւրոյ, եւ ի զմայլումն հրեւանաց երուսաղէմասէր անձանց:

Նարդենիս սրբագրութեամբ ուղղեալ եւ նորոգ դասաւորութեամբ հաւաքեալ ի մի՝ ձեռամբ նոյնոյ հեղինակին, ի 1257 թուոջ ի փաղափս Կարին:

Զեռագրի էջ 91

1

*Տաղ ի վերայ Սուրբ Երուսաղէմայ՝ կարօտական դիմօք: Երգի որպէս՝ Զիս քո սիրոյն՝ ով նազելի՛ հովերն առ՝:*¹

Ի սէր հարեալ՝ Աստուածակոխ՝ սուրբ փաղափին ցանկալի,
յար հանապագ՝² կարօտութեամբ անձն իմ հիւծի՝ միշտ հալի,
նորին տեսոյն՝ սիրտ իմ բաղձմամբ՝ աչս արտասուօք՝ լցեալ յի,
դէպ ի յերկիրն՝ սուրբ աւետեաց՝ առնէր տանէր՝ հովն զիս,
[հովն զիս,³
դէպ ի սուրբ վայրսն փրկական՝ փչէր տանէր հովն զիս, հովն
[զիս:

Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Տպարանէն 1914ին լոյս տեսած «Տնօրակ գովասանաց ի վերայ տնօրինական սուրբ ուխտատեղեացն Քրիստոսի» զրոյցիկն մէջ հրատարակուած է այս տաղը, փոփոխութիւններով (էջ 13—15): Կը նշանակեմ կարեւորները:

1 Երգ երբորդ ի վերայ սրբոյ Երուսաղէմի եւ այլ սուրբ Տեղեաց:

2 Յար եւ յաւետ:

3 Կրկնութիւնը կը պակսէ:

Նաբին սիրոյն՝ եւ տեսնենէն՝ չկարացի ես յագիլ,
ի հեռանալս՝ եւս առաւել՝ ունիմ կարի բորբոքիլ, բորբոքիլ.⁴
յաք վայր նստիմ՝ ուր եւ իցեմ՝ չունիմ երբէք դադարիլ,
դէպ ի քաղաքն՝ աստուածակոխ՝ առնէր տանէր հովն գիս:⁵

Օրաբռնիչ՝⁶ քեզս տայր ինձ՝ Ամէնագոր փրկիչն իմ,
որ սլացեալ՝ հասանէի՝ ի սուրբ տեղիսն՝ ըզձագին, ըզձագին.⁷
կրկին դիպեալ՝ սուրբ վայելմանց՝ լինէի ես խնդագին,
դէպ ի յերկիրն սուրբ աւետեաց՝ դէպ ի սուրբ վայրքն փրկա-
լկան:⁸

Տապիմ տենչմամբ՝ մեծ Տանարին՝ սուրբ յարութեան մեր փրկչին,
որ կան տեղիք՝ լուսածաւալ՝⁹ գերեզման տեառն՝ արարչին.
ժամերգողաց՝ քաղցր ձայնըն՝¹⁰ միշտ յունկըս իմ առ հնչին,
դէպ ի տաճարն սուրբ յարութեան՝ առնէր տանէր հովն գիս:

Անձկացեալ եմ այն սրբազան տեղւոյն որ կայ ի յայրին,
որ ծնաւ տէր մեր եւ եղաւ.¹¹ ի լուսափայլ սուրբ մարին,
դասք հրեշտակաց՝ անդ պար առեալ՝ օրհնաբանիչ միշտ լինին,
դէպ ի սուրբ վանքըն՝¹² ծննդեան առնէր տանէր հովն գիս:

Բողեալ ըզձիւ՝ միշտ փափագիմ՝ Ամենահրաշ տանարին,
Ամէնօրհնեալ մօր տեառն իմոյ՝ գերամաքուր սուրբ շիրմին,
որ սերովքէք՝ եւ քերօքէք՝ անտեսաբար գումարին.
դէպ ի տապանն¹³ սուրբ Տիրամօրն՝ առնէր տանէր հովն գիս:

Էռանդագին՝¹⁴ եմ կարօտիւ սուրբ Յակօբեանց՝ մեծ գահին,
որ կայ տապան՝ եղբօր տեառն՝¹⁵ ներքոյ աւագ խորանին,¹⁶
այլ և որդւոյն՝ Զերէքիայ՝ Գլխադիրն՝ ցանկալին, ցանկալին.¹⁷
դէպ ի յաթոռն սրբոյ յակօբայ՝¹⁸ առնէր տանէր հովն գիս:

⁴ Կրկնութիւնը կը պակսուի:

⁵ Այս եւ յաջորդ տուններուն վերջնապոսութեան կրկնուած է տառջին տունին վերջին տողը՝ դէպ ի սուրբ վայրսն փրկական՝ փշէր տանէր հովն գիս, հովն գիս:

⁶ Օղաբռնիչ:

⁷ Կրկնութիւնը կը պակսուի:

⁸ Աւետեացչն ետք ունի՝ առնէր տանէր հովն գիս:

⁹ Շրմաբնածիր:

¹⁰ Երգ քաղցրաձայն:

¹¹ Ուր Տէրքն մեր ծննեալ եղաւ:

¹² Վանքըն:

¹³ Տապան:

¹⁴ Եռանդագին:

¹⁵ Տեառնը եղբօր:

¹⁶ Սեղանին:

¹⁷ Գլխադիրն այն ցանկալին:

¹⁸ Սուրբ Յակօբեանց:

Սիրով մեծաւ՝ տարուստ¹⁹ աստի՝ ծուներ եւ համբոյր՝ արդ ձօնեմ,
լուսաշաղախ²⁰ քարանց հողոյն ըզդէմբս իմ առփարիմ,²¹
(առ մեծ)²² քուոյս՝ կարօտակիր՝ Հեննէս գերգըս յարմարեմ:
Դէպ ի քաղաքն աստուածակոյս՝ առնէր տանէր հովն զիս:

Ձեռագրի էջ 93—94

2

*Տաղ ի վերայ Սուրբ Գողգոթային ի գոյն՝ որ ասէ Գարունն
հկեալ անուշ հովե՛:*

Ի Գողգոթայ ի սուրբ լեանն՝ արդ ելցուք,
փրկչին մերոյ՝ Տարածման տեղըն տեսցուք.
Նոյն փրկագործ՝ տեղւոյն դէմք մեր՝ փարեսցուք.
արի՛ք արի՛ք ծուներ եւ համբոյր ձօնեսցուք, ձօնեսցուք,
գիսահակայ փոխան խոյն տէր՝ աստ գեմաւ, աստ գեմաւ:

Օհն ի ձողոյն՝ յանապատի՝ անդ կախեալ,
եւ աստ Յիսուս՝ կեանք մեր յաշին բարձրացեալ.
Տեսլեամք նորին՝ քիւնեալ բնութիւնս՝ առնուծեալ.
արի՛ք արի՛ք ծուներ եւ համբոյր ձօնեսցուք, ձօնեսցուք,
զի Յիսուս փրկիչն կեանք մեզ դեղ կազմեցաւ, կազմեցաւ:

Արեւ լուսին՝ յաւարեցան՝ մթագին,
երբ մահ լուծաւ՝ ի լոյս դարձան փութագին.
Բոտեալ սրգով՝ լայր մայրն տեսան՝ տրտմագին.
արի՛ք արի՛ք ծուներ եւ համբոյր ձօնեսցուք, ձօնեսցուք,
զի գէտ Նոյի՝ տէրն աստ արբեալ մերկացաւ, մերկացաւ:

Էից ստեղծողն մարդացեալ չարչարեալ,
ըզտեսողաց՝ գրեալսն համայն կատարեալ.
Սկզբնաւորն՝ մեղքն յինքն առեալ եւ ջրեալ.
արի՛ք արի՛ք ծուներ եւ համբոյր ձօնեսցուք, ձօնեսցուք,
զի կող տեսան վասն Եւայի աստ բացաւ, աստ բացաւ:

Էդեւ կամօք՝ արարչին իմ անդ դիմել,
Հեննէս (լիմգառ)¹ քույն գուխտ մեր կատարել,
եւ գեղգելի սուրբ շնորհսըն վայելել, վայելել,
զի կենարար՝ սլարգեւ մեզ աստ բաշխեցաւ, բաշխեցաւ:

Ձեռագրի էջ 94—95

¹⁹ Հեռուստ:

²⁰ Շնորհաբաշխ: Ձեռագրին մէջ եւս լուսաշաղախ բառին վրայ աւելցուած է տար-
բեր գիրով՝ շնորհաբաշխ:

²¹ Առփարեմ:

²² առ մեծ կու տայ գրման բուսականը՝ 1807:

¹ Լիմգառ = 1805:

3

*Տաղ ի վերայ Սուրբ Ծննդեան որ ի Բեթղէմ. երգի որպէս
Արեւս առնեմ երթամ իմ սիրուն ի յաշխարհ օտար:*

Իսկ դու ընտիր փառք գովելի, ի Դաւթայ շինեալ, Ազնիւ.
փոքրիկ փանակութեամբ՝ ցանկալի գահոյ՜ անաւցեալ.
Նոր սփանչելիք ի քեզ գովելի՝ ահա արդ յայտնեալ, Ազնիւ.
ուրախ լե՛ր եւ ցնծա՛ յարածամ, փառք պատուական,
բախտաւորեալ եղեր՝ անմահ փառք տիրական:

Օծեալ տէրն յայրի քու, գովելի ի կուսէ ծնեալ, Ազնիւ.
բանաորացրս հացն՝ ցանկալի, ի մըսրի եղեալ.
Տուն մտոյ իսկ Բեթղէմ, գովելի խորհուրդով կոչեալ, Ազնիւ.
ուրախ լե՛ր եւ ցնծա՛ յարածամ, փառք պատուական,
բարւոյ դիպեալ եղեր՝ անմահ փառք տիրական:

Աստղըն լուսալայծաւ՝ գովելի յերկնոստ ցոյացեալ, Ազնիւ.
եւ երեք քաղաքք ցանկալի ի տարուստ եկեալ.
Բամբ հրեղէնք ընդ հովուաց՝ գովելի փառք վերերգեալ, Ազնիւ.
ուրախ լե՛ր եւ ցնծա՛ յարածամ, փառք պատուական,
բախտաւորեալ եղեր՝ անմահ փառք տիրական:

Էին շնորհն՝ ի քեզ գովելի ցարդ եւս կայ փայլեալ, Ազնիւ.
ո՛չ մեռանին մանկունք ցանկալի մինչ ցերեսմամեալ.
Սիրավառ ուխտաւորդ՝ գովելի հեռուստ միշտ դիմեալ, Ազնիւ.
Հէննէս (առ մեծ) քուոյս՝ յարածամ լինիմ երգաբան,
կարօտեալ սուրբ շնորհացդ՝ անմահ տեղւոյն տիրական:

Ձեռագրի էջ 95

4

*Տաղ՝ ի վերայ փրկագործ չարչարանաց սուրբ Տեղեացն, ի գոյն
որ ասէ ի հրճուանաց ի բաց դարձիր, ո՛վ անձն իմ, զի լուայ
թէ սիրելին իմ տիրեալ է:*

Ի ծոցոյ Հօր՝ միածինըն՝ խոնարհեալ, կրկնէ.
նշմարտապէս՝ անհառաբար մարդացեալ.
Ներօղ կամաւ՝ ըզչարչարանս՝ յանձն առեալ, կրկնէ.
այնու գպատիժ նախաստեղծիցքն բարձեալ:

Օղամանեակ՝ փուշ պսակաւ՝ պըսակեալ, կրկնէ.
եղեգն ի ձեռն՝ զանձամբն կարմիր ձորձ արկեալ:
Տիպ արքային կնեայ սեանըն՝ նստուցեալ, կրկնէ.
այնու ըզփուշ՝ մեր անիծիցքն բարձեալ:

յԱյն միւս սիւնն եւ ձիթենւոյ ծառն կապեցեալ, կրկնէ.
յերիցս բանտեալ, ի չար Հրէից՝ նախատեալ.
Բամբ գիւնդերման՝ մերկեալ վիճակ առ արկեալ, կրկնէ.
որով գամօթ՝ նախատեղծիցըն բարձեալ:

Էրկնային գօրքն՝ երկրպագմամբ՝ սարսափեալ, կրկնէ.
ակնարկութեան՝ տեսնոն հրամանին՝ ըստասեալ:
Սարսեալ ահիւ՝ համբերութիւն՝ յոյժ ապշեալ, կրկնէ.
ծանեալ քէ այնու՝ ազգ մարդկան լինի փրկեալ:

Էրկրպագցուք՝ եւ մեք սոսկմամբ՝ գուարնացեալ, կրկնէ.
հրաշալի սուրբ տեղեօք դէմք մեր առփարեալ.
Հէննէս գերգս այս (լեմծառ)՝ քուոյս յարմարեալ, կրկնէ.
տարուստ իբրու՝ զփափագ սրտիս՝ լցուցեալ:

Ձեռագրի էջ 96

5

*Տաղ ի վերայ սուրբ Պատանառեղւոյն, Էրզի որպէս
Պէշիկտաշտան եահէ Էէնաիրաիւէր, խախտմ քիւրքըն՝:*

Ի սուրբ խաչէն աւաղ ի վայր իջեալ,
ի Յօսեփայ բազկաց բազմեալ,
սուրբ կտաւօք՝ աւաղ՝ եղեւ պատեալ.
Յիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Հրաշալի յոյժ՝ աւաղ ահեղական,
պատանառեղին՝ լուսածորան,
յոր պատեցաւ՝ աւաղ մեռելանման.
Յիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Էրկինք Լ'երկիր՝ աւաղ՝ զարհուրեցան,
եւ պակուցեալ՝ յոյժ ապշեցան,
զինքեանց ստեղծօղն՝ պատեալ տեսան.
Յիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Նիրիէ մահուամբ՝ աւաղ՝ որպէս ի քուն,
Էիցս պահօղն՝ ակամբ անքուն,
ըզմեզ փրկեալ՝ աւաղ՝ անմեռ մահուն.
Յիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Նըստեալ կանայք՝ աւաղ լալով ողբան,
իբր ըզմեռեալ՝ ըզնա սրգան,
զցնծումն բնաւից՝ աւաղ՝ անտխրական.
զՅիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Ի Ապառախարար ընդօրինակութեան սխալ, քանի որ լեմծառ հուսարար է 1837 թը.
աւանդին — անկարելիութիւն մը: Կը կարծեմ որ պէտք է ըլլայ լիճգառ = 1805:

Էր Տիրամայրն՝ աւաղ՝ ողբաւորեալ,
 հանդէպ որդւոյն՝ ուշաքափեալ,
 մինչ անդամօր՝ աւաղ՝ եղեւ պատեալ.
 Յիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Էրամբ հրեղէն՝ աւաղ՝ զօրաց անդ կան,
 սպասաւորեալ սարսափական,
 օրհնեն ահիւ՝ աւաղ՝ փառաւորական.
 զՅիսուս փրկիչ կենարար մեր՝ աւաղ՝ կեցուցիչ մեր:

Սոսկմամբ համբոյր աւաղ՝ արտասուական,
 ձօնեմք տեղւոյն՝ այն սրբազան,
 փառք այնմ որ զմեզ՝ աւաղ՝ արար արժան,
 իւրոյ սրբոյ տեղւոյն տեսեան,
 բայց արդ հեռի աւաղ՝ կամ կարօտեալ,
 (առ մեծ) քուոյս՝ Նօտարս յետնեալ:

Ձեռագրի էջ 97—98

6

*Տաղ ի վերայ կենսատու սուրբ Գերեզմանին, Էրզի որպէս
 իմ աննման յոյժ գովելի, արարեր զիս ողորմելի՛:*

Ի ծունկս անկեալ՝ արտասուելով,
 սրբոյն զրդմամբ՝ հառաչելով,
 սուրբ Գերեզման տեառն զնալով.
 արի՛ք երթամք, արի՛ք յերկրպագութիւն:

Ներ տասանի՝ քաղմամբ տփնեալ,
 երեքօրեայ փառօք յարեալ,
 զկնիք դրանն՝ անլոյծ պահեալ.
 արի՛ք երթամք, արի՛ք յերկրպագութիւն:

Օրինակ այսմ՝ եղեալ Յովնան,
 որ երեք օր՝ ի փոր ձրկան
 մնաց կենդանի՝ անապական.
 արի՛ք երթամք, արի՛ք յերկրպագութիւն:

Տեառն Յիսուսի՝ սուրբ գերեզմանն
 է՛ մշտապէս լուսածորան,
 վէմ հրեշտակին կայ առ դրանն.
 արի՛ք երթամք, արի՛ք յերկրպագութիւն:

Ահեղ փառօք՝ է՛ սոսկալի,
 արեգական նման՝ փայլի,
 հրեշտակ անդէն անմեկնելի.
 արի՛ք երթամք, արի՛ք յերկրպագութիւն:

Րամից ազգաց՝ է՛ պատուեցեալ,
անմահութեան հոտով լըցեալ,
դիմողքն շնորհիւ են լիացեալ·
արի՛՛ք երթամք, արի՛՛ք յերկրպագութիւն:

Է մեզ քաւիչ եւ կենսատու,
պէս պէս շնորհաց՝ պարգեւատու,
սրօքէք անդ կան միշտ ըսպասու·
արի՛՛ք երթամք, արի՛՛ք յերկրպագութիւն:

Սիրոյ նորին եմ սիրահար,
Հէննէս գերգըս՝ շարեալ յարմար,
(Նամեծ) քուոյս՝ որ կամ ի տար·
արի՛՛ք երթամք, արի՛՛ք յերկրպագութիւն:

Հետադրի 48 98—99

(Շար. 1)